

prichádza Varna sta *Borona*, Vesprim sta *Besprim*, Bubek sta *Vubek*, Baro sta *Varo*, Budatín sta *Vudatin*, Bossan sta *Wassanfalva* písané, nasledovne mienim, že sa miesto Šuje počiatocne *Sbija* menovalo, a už takto, už ale *Svijsa* vyslovovalo, až neskôr z neho *Suja* zostala, lebo sa *v* často za *u* bralo, a aj z *u* robili *v*, tak na príklad Vranie prichádza písané *Uranje*. Jak teda tohoto miesta — čo je najpravdepodobnejšie — meno *Sbija* bolo, vtedy ono na ňom zostalo pre tie *zbižania*, ktoré sa na tomto mieste za starých časov dialy, keď tu ešte velikánske hory jestvovaly. Na tomto okolí (vo Frivalde, Fačkove) ešte i teraz velikánske hory vidno. Na tomto okolí je aj dedina Zbiňov; tejto meno zdá sa tiež od *zbižania* pochádzať a ktoré moje odvodzovanie podporuje.

16. *Bytarová*. V jednom kráľ rozsudku z r. 1267 spomína sa, že kráľ zámenou od rodiny *Bytter-Balassa* odňal zámok Oravu a okresné majetky v Liptove a Turci, miesto tohoto dajúc údom rodiny Žilinu, Varin a Toplicu; taktiež r. 1323 spomína sa *Magnificus Petrus Byther* (Balassa), ktorý Starý hrad a Strečno veľkomožnému Chapy Donch-ovi odovzdal. Bytarová teda najskôr bola jeho zemou a od neho *Bytherovou* pomenovaná, ktoré meno behom času bolo prekrútené.

17. *Zbiňov*. Porovnať treba 15. bod. — Tunajší šoltýsi nosia meno Zbiňovský.

18. *Jasenové*, dedina, ktorej meno dľa „Slov. mythologie“ Lud. Reusa držíim za pochodiace od nepersonifikovaného božstva *Jas*, ktoré poukazuje na božstvo *Jasen* lebo *Jasaň*, alebo dľa iných na *Cházeň* menované božstvo. *Jasenové* by teda malo byť miestom čestia božstva *Jas*; jak ale ono takýmto nebolo, muselo byť pomenované od stromu *jaseň* zvaného, tam rastúceho, ktorý svoje pomenovanie tiež len od božstva *Jas* obsiahnul mohol. — V žilinskom archíve pod č. 182 nachádza sa list z r. 1734 Adama Rajcsana v záležitosti mýta o akkomodovaní jasenovských a zbiňovských šoltýsov.

19. *Podhorie*, obec pod horou.

20. *Stránske*, na strane a nie pri ceste povstala dedina. — Žilinskí jezuiti mali tu svojich poddaných.

21. *Babkov*, je najskôr od *baby*, slovenskej bohyně, nazvaný, o ktorej ľud myslel, že sa tu zdržuje.

Hroza.

Obrázok z nedávnych časov. Napísal *Ján Dušný*.

Pán slúžny Marek Okresný zastavil sa cestou z Čumíc na Havranove.

Kočíš prevádzal bujné kone po širočiznom kaštielskom dvore. Ale minulo pol hodiny, minula celá a veľkomožný pán nevychodil; až zrazu príbehne panský mládenec, že veru pán veľkomožný zo-

stanú na večeri, že sa majú kone vypriaľnuť. Kočíš Juro, spolu hajdúch pána slúžneho, zatiaľnuť pred koniareň, domáci paholok pomôhol mu vypriaľnuť a do válova zrnitého obroku nasypať. Ale parípy bolo treba aj napojiť. Juro vezme putňu a ide na studňu vo dvore. Koho tam vidí? Šváľnu, krepkú dievku s lícami ako zralé jablká a s očima jako žiže. Juro zostane s otvorenými ústami stáť.

„Nuž kdeže si sa ty tu vzala, Zuza?“

„Mrcha zelina i tam zide, kde ju nezasejú. Za tebou som prišla.“

„Za mnou?“

„To sa vie, že za tebou. Pán na koči a sedliak pešo za ním.“

„Ale si ty len posmešnica.“

„A ty si, Juro, truľo, čo ani len žartu nevie.“

„Eh, mne je nie do žartu.“

„Nuž a do čoho že ti, do čoho?“

„To ti nepoviem; ale vidíš, to ma bolí, že tak vždy dodievaš do mňa.“

„Načo sa dáš?!“

„Vieš, druhej by som ani nezostal dlžen s odpoveďou, ale tebe bych za celý svet ani slovíčkom ublížiť nechcel.“

„To bych si ani nedala. Ale za takého by ani nešla, čoby si nevedel ženu zavrátiť. Bolo by to pekné hospodárstvo: žena v klobúku a muž v čepci. Hahaha!“

„Zuza, nezlob ma!“

„Rada bych ťa vidieť, ako sa vieš zlobiť.“

Juro sa zasmial a buchol Zuzu pästou po chrbáte.

„No vidíš, to si mohol hneď urobiť, lebo so ženským jazykom nikdá konca nedôjdeš a na nákovu kováč hámríkom a nie mačou labkou.“

„Tak si smiem prísť na pierko?“

„Oj, ja ti i celú ľesu založím za klobúk, ak sa ti páči; ale rozmajrín nedostane žiaden, ktorý sa mňa bojí.“

Juro zklopil oči.

Zuza vytiahla vedro, naliala Jurovi do putne: „a teraz choď, aby ti kone pípeľ nedostali.“

Šuhaj sa začervenal až po uši, schytil sa, vystúpil na zrub: „a teraz mňa pušť, že ti ja natiaham,“ a odtisknul Zuzu od kola.

Zuza sa usmiala, dovolila: „Hľa, takí ste vy chlapi, aby jim vždy ženy nadťukly, čo majú robiť.“

„A ženy musejú mať vždy poslednie slovo,“ prehodil Juro vyľievajúc do krhiel.

„A chlapi?“ pýta sa rýchlo Zuza.

„Prednie slovo!“ odvetí hrdo putňu zdvíhajúci Juro.

„No predsa môže ešte z teba niečo vystať, Jurko!“ prisvedčí Zuza; „len sa nezapomeň ešte pýtať u zajaca, po čom ríť kurážu, že ti chcem kúpiť,“ privolá mu ešte z ďaleka so smiechom a uháňa s krhlami ku kaštieľskym schodom.“

V kaštieli sedel pán Marek s pánom Jonášom pri dobrom

červenom budínskom a rozprávali ako dobrí priatelia, ktorí spolu prezili časy jurátske v Pešti a mladý svoj vek prehalaškovali po veselých prítulných dedinách a kaštieľoch povážskych. Pán Marek už bol dávno ženatým, ale pána Jonáša Polického nebolo nijak k tomu nakriatiť. Okúňal sa on nejako tých urodzených paničiek a najmä odkedy mu hlava privčas oplešivela, nebolo by ho ani sto koní vtiahlo do panskej ženskej spoločnosti. Ale čo komu súdené, veru ho neminie. Neminulo ani pána Jonáša. Pani Blatiška, rodzená Dubinská, vdova po nebohom Jánovi Blatišovi, porobila mu. Bola to žena asi 24-ročná, pekne vyvinutá, zdravej počernej tváre s príjemným výrazom, tak že keď svojima významnými očima na pána Jonáša pohodila, rozhril sa celý, rozvravel sa tak, že sa pani Blatiška sama zadivila nad jeho milým i vtipným i zručným rozovorom a držaním. Len že okolo pani Blatišky krútili sa ešte i iní, najmä pán Dobrovnický Lacko z Dobrovníka, asi 29-ročný hrdý pánik, ktorý práve pri znamenitej protekcii na stoličné podnotárstvo kandidoval. Pani Blatiška vskutku váhala medzi pánom Lackom a pánom Jonášom, a ač sa ku pánu Jonášovi klonila, bolo sa predssa len obávať, že sa ešte v poslednom okamihu za pána Lacka rozhodne.

„Nuž a kedyže ti už bude svadba, Jonáško?“ zpytuje sa pán Marek.

„Jaj. Marečko môj drahý, nebude z toho nič. Odpovedala mi.“

„Ale pre pána Jána! prečo?“

„Prečo? Nuž žena ako žena: dlhé vlasy, krátky rozum. Včera ráno mi bratove deti kamsi parochňu zavliekli, že sme ju hneď najst nemohli, sobral som sa tedy bez nej na Zálety, vieš, do rúbanská, kde bolo tú židovku zabilo. Vezie sa ti Blatiška do mesta a cestou stretne našu Hrozu Jalovanku s deťmi. Z reči do reči zpyta sa jej, že kde som? „Na Záletách,“ odpovie Jalovanka. „Kde?“ „Nuž tam pri židovke, vedľa tej Chlojmovej pod topolom. Každý boží deň sú tam odpoľudnia, a nevedia, kde jim je hlava.“ Blatiška vyňala toliar a dala ho Jalovanke: „Povedz pánu urodzenému poníženú službu, a že veru na nedeľu musíme do Dobrovníka k pani matke, aby sa márne neráčili ustávať.“ Prijdúc domov z rúbanská lahnul som si ustatý a na druhý deň už tu bol posol z Police s listom. Tu ho máš: „Proti gustu žiaden dišputát: komu ruža a komu židovská cibula. Muž nesmie nikdy hlavu ztratit.“

Pán Marek sa rozrehotal, že sa za brucho lapal, tak že i pán Jonáš nemohol sa zdržať smiechu.

„Toto je klassický žart!“

„Mne ale nebolo naskrze do smiechu. Bez všetkej príčiny mi takýto posnech spravíť. Taký ma jed nadišiel, žebych bol všetko roztrhal. Tu ti vníde Hroza i začne ti mi dopodrobna vykladať, jako som ti to už vyrozprával, a Blatišku vychvalovať až do neba. Nevedel som či smiať, či zlobiť sa: premôhol som sa, dal som jej ešte dvadsiatnik a poslal ju von.“

Pán Marek sa ešte vždy uchechtiel, ale pán Jonáš povedal veľmi vážne: „Tá vec ma nesmierne mrzí, lebo sa jedná o moje

dobré meno; môže sa to rozchýriť. Odpovede som Blatiške ešte nedal, ale rád bych bol, aby sa tá vec podobrotky vyrovnala.“

„O to sa ty netráp. Obleč sa, zajdeme si ešte dnes do Police a bude všetko v poriadku.“

Pán Jonáš išiel sa obliecť, a keď sa vrátil, zapínal si ešte karneolové gomby na dolománi a rozhorčene vypravoval pánu Marekovi: „Vieš, Marečko, to ti je nie po prvý raz, čo mi Hroza svojím lemešom galiby narobila. Ja by ju na dva kusy rozdrapil — ale ona ani sama nevie, že je mojím zlým duchom. Flórková by si bez nej ani rady nevedela; súca je, statočná, dobrého srdca — ale toto je už druhý raz, čo mi ženu rozbila.“

„Či ťa tam parom po nej, Jonáško. Až sa ti ešte do niečoho zamieša, pošli ju jednoducho ku mne, ja už s ňou poriadok spravím.“

Jalovanka mohla mať asi 22 rokov, ale bola už vdovou. Muž sa jej bol na dole utopil, keď prišla do pôlohu. U staršieho brata Jonášovho, u Flórka potrebovali dojkú, a milá Hroza dostala sa do Havranova. Mladá bola, pekná tiež, rezká, vravná, nie div, že vdovci, ba i mládenci za ňou pozerali. V kaštieli ju radi mali, ale neboli s ňou spokojní. Keď sa k nej vycivený panský mládenec priťel, tak ho štuchla lakťom, že ho hneď v boku zaklalo. I pánu Jonášovi sa pohrozila, keď sa pomýlil a namiesto malú Evinku ju v líce uštipnul. Dievky muštrovala ani dáky granatier, vyvadila sa s nimi namiesto panej Flórkovej; ale za to, keď mala ísť niektorá v nedeľu na taniec, to jej brebeňom vlasy prihladila, to jej šatku na hrdlo uviazala, to sukne urovnala: „aby sme sa vraj nemuseli hanbiť za vás!“ Ale musely sa aj zvrtať potom, lebo nezamlčala nič nikomu a čoby to bolo bývalo pred kýmkoľvek. To bola neprijemná vec. Pán Jonáš mal tiež na ňu zvrchu. Ako sa raz, neviem už, či na Evinku, či na Hrozu prizeral a mimovoľne hlasite vzdychnul, povie mu Hroza: „Veru že jich škoda, pán urodzený, že sa oni neženia, taký hodný, bohatý pán; s nimi by veru každá šťastnou bola. Ale oni sa nejako tých urodzených paničiek boja. Nech mi ráča veriť, žeby jim ani jedna kus nosa neodhryzla, iba ak od radosti.“ Pánu Jonášovi sa to ešte nik neodvážil povedať, ale Hroza to tak naivno, úprimne povedala, že ju nevedel zahriaknuť. Škrela ho to ale predsa. --- Keď boli raz v Tomanovej u Polovných na návšteve, to jest tak nejako na vohladoch, lebo tam mali dve hodné paničky na vydaj, pristavila jednu z nich, ktorá sa jej lepšie páčila, a riekla jej: „Jich milosť pani kišasonka, lepšieho muža nenajdu v celom šírom svete, ako sú náš urodzený pán Jonáš. Ten by jich na rukách nosil, to *ja* viem.“ A na tomto „to *ja* viem“ rozbily sa vohľady popredku. Nesmieme sa tedy diviť, že pán Jonáš dobre z kože nevyskočil, keď mu zase s pani Blatiškou takej galiby narobila.

Pani Blatiška nechcela z počiatku na pána Jonáša ani pozrieť, a keby sa nebol dal len pán slúžny u nej ohlásiť, ani by ho nebola cez práh prepustila. Prijala vlastne len pána Marka v druhej izbe. Ako jej ale pán Marek medzi štyrma očima potíšku vec rozkladal, začala bľadnúť a zase sa červenaf, až sa zrazu do plaču

pustila. Pán Marek vzal jej skvostne vyšívaný ručníček a utrel je chytro slzy: „ale, ale, vaša milosť, pani sestra, ani muk! Poviem Jonášovi, že chceli len to, aby dnes ešte do Police prišiel, lebo že sa pán Lacko Dobrovnický na zajtrá sľúbil.“ Pani Blatiška pokývla hlavou a stiskla pánu slúžnemu povdlačne ruku.

Pán Marek sobral sa ku Jonášovi v prvej chyži sediacemu a šeptal s ním čosi. Potom pojal ho za ruku a keď sa blížili ku stolu veľkému, vyšla jim z druhej izby pani Blatiška s trochu nemeselým úsmevom oproti: „pekne vítam u nás vašu milosť. To ma zo srdca teší, že nás ráčili poctiť,“ a podávala mu ruku.

Pán Jonáš sa sklonil, pobožkal vrelo peknú ruku vdovinu a zadržiav ju v oboch rukách pozrel poznenáhla, ale pevne pani Blatišku do očí: „Tak jakú odpoveď dostane pán Lacko Dobrovnický?“

„Že kto prvší, ten lepší!“ odvetila pani Blatiška chvejúcim sa hlasom, slzy jej vyhrkly znova, ale pán Jonáš chytro jich zbozkával dolu z líc.

Ako jich videl slúžny objatých, vykĺzlo mu z úst: „Jonáš, ďakuj Bohu, že dostaneš takú žiarlivú ženu.“

Všetko bolo v poriadku, iba jedno ešte zbývalo, a to sa týkalo Hrozy. Pani Blatiška povedala pánu Jonášovi doprosta, že dokým bude Hroza na Havranove, dotiaľ ona tam nohu cez práh nepreloží; lebo že kedykoľvek by na Hrozu pozrela, vždy by sa musela hanbiť. Pán Jonáš sľúbil. Len že Hroza neslúžila vlastne u neho, k tomu bola pravou rukou chorľavej panej Flórkovej i okolo detí i okolo kuchyne, a Evinka, hods jej už na tretí rok išlo, pridžala sa vždy len svojej dady Hrozy. Keby ju dáko vydať — ináč ju nebudú chcieť pustiť. O príhodilej nehode muselo sa mlčať i pred bratom.

Bude provokovať.

Príležitosť sa onedlho natrafila. Išli pltníci z dola hore Havranovom. Hroza stála s Evinkou neďaleko kaštiela. Tu jeden vyskočí zpomedzi nich a rovno ku Hroze: „I Boh daj šťastia, Hrozka! Akože sa ti vodí?“

„Pán Boh daj i tebe, Mišianko! Ale šťastlive?“

„Chvála Bohu, šťastlive a s dobrým zárobkom. A aby si vedela, že som ani na teba nezabudnul, — tu máš, zoder v dobrom zdraví,“ i vytiahnul zo sajdy peknú kvetovú hodbabnú šatku. „A tuto koláč urodzenej kišasonke,“ i vložil zadivenej Evinke do malej rúčky dvojistý pletenák, jak ho bol na bystrickom rýnku kúpil.

„Ale si ty len márnotratič, Miško,“ povie Hroza, so zaľúbenným obzerajúc krásnu šatku.

„A už márnotratič sem, márnotratič tam, keby som ťa nemal rád, nuž by som ti nebol kúpil.“

„No ešte sa vyvaď na mňa práve na ulici. Hľadže ti ho, ako ti zpyšnel, že má raz dobrý zárobok.“

„A ja chcem mať ešte viac ako dobrý zárobok, dobrú ženu, potom len budem naozaj pyšným.“

„Pohladať si, nájdeš.“

„A ja som našiel, ale tebe to predsa nepoviem, hneď by si vyklebetila.“

„Daj sa svete! Je ma i do toho, kto si s tebou život zadrhne.“

„Pekná je, driečna je, tak sa trochu na teba ponáša.“

„No, to si si dal!“

„A slúži tiež u pánov, a má ti šiat a peňazí!“

„Tak za teba iste nepôjde.“

„A čo ty vieš!“

„Ja by veru za teba neišla, keby si ma len preto bral.“

„Ale veď fa neberiem, nie, neboj sa.“

„Ani by ti neradila, zle by sa ti sviedlo.“

„A vari by si mi odpovedala?“

„Pošli si svatov, ak chceš posmech utŕžiť.“

„No, s tebou nik konca nedôjde. Tu máš tiež koláč a zapchaj si ústa,“ i zastrčil jej ho zrovna medzi pekné biele zuby, buchol ju po chrbte a stúpал ďalej za ostatnými pltníkmi.

„A nezabudni pozdraviť mater i tvoju i moju i malého Janka!“ volala za ním.

„A mohla by si od nedele na týždeň prísť, bude u nás posviacka,“ ozval sa jej ešte Mišo.

Hroza dívala sa dlho za ním, v jednej ruke šatku, v druhej koláč. Keď zmizol za uhlom velikej panskej záhrady, vzdychla si z hlboka, zakrútila koláč do šatky, vložila oboje za pazuchu, popjala Evinku v tráve sa baviacu za ruku a stúpala mlčky ku kaštielu.

V bráne stretla sa s pánom Jonášom.

„Ale, Hroza, kde máš v pekle rozum, že dáš tomu dieťaťu taký koláč; veď mu bude zle!“ zvolal pán Jonáš nevrle, ako mu Evinka v ústrety pobehla a s detinskou radosťou biely veľký koláč ukazovala.

„Ale, pán urodzený, nehubia že tomu dieťaťu radosť. Čožeby mu to zaškodilo!?“

„Sprostá sedlač myslí si, že všetko dobré pre panské žalúdky, od čoho ona neodkape!“ zahundral pán Jonáš a vytrhnul Evinke koláč.

„Báči, nie, báči, koláč!“ zkríklo dieťa s vresklavým plačom a trtúlalo za Jonášom až ku schodom. Jonáš sa ale ani neobzrel, dieťa nemohlo rýchlo hore schodmi i vrieskalo. Hroza ho vzala na ruky a učúšala ho, stúpajúc odhodlane hore na chodbu.

Tam stál Jonáš s pani Flórkovou, ktorá na vresk Evinky naplašená vybehla.

„Len si pomysli, čo táto sprostáňa tomu dieťaťu dáva,“ a ukazuje načatý koláč, ktorý si Evinka, ako ju Hroza pánu Jonášovi do blízka doniesla, s víťazným výkrikom uchytila.

„Neráča sa hnevať, pani urodzená,“ začne Hroza, ale Jonáš ju hneď pretrhne: „Ja to raz nebudem trpieť, aby táto sprostáňa nám ešte i deti kazila.“

„Ale ja kazí!?! Veď sú tu pani urodzená, nech povedia —“

Jonáš zase chcel koláč dieťaťu vziať, to zkríklo a pani urodzená vzala Hroze z rúk Evinku: „choď do kuchyne, Hroza.“

„Toto je už nie na vydržanie s tou osobou. Všetko chce lepšie vedieť, do všetkého sa mieša, žiadneho rešpektu nemá!“ zúrili pán Jonáš.

„To je pravda, švagorko, lemeš má; ale je svedomitá k deťom a deti ju rady majú,“ krotí pani Flórková.

„Ja sa, duša moja, do ničoho miešať nechcem, ale toľko úcty predsa len zasluhujem, aby mi jedna sprostá sedliacka dojka nepovážila sa odvrkovať.“

„Však ja jej sohnem šiju, nechaj to len na mňa, Jonáško.“

„Mne nech sa viac na oči neukáže!“ zvolal pán Jonáš odchádzajúc prudkými krokami do svojho oddelenia.

Hroza sedela v kuchyni na lavici, počula všetko, plakala. Nevedela si vysvetliť, čím si toľkú nemilosť u pána Jonáša zaslúžila. Na šťastie neboly slúžky v kuchyni, plely v záhrade.

Pani Flórková vnišla dnu, nerozumela tiež nič; ľúto jej bolo Hrozy, ale musela sa ukázať paňou.

„Kde si len ten nešťastný koláč vzala?“

„Ach, pani urodzená moja milá, úprimná, pltníci išli z dola, zastavili sa a dali Evinke koláč. U nás sa všetko raduje na taký koláč, či by som si bola mohla pomysleť, že sa niekto na tom nahnevá?“

„Mladý pán urodzený sa hrozne nahnevali, že si jim odvrkávala.“

Ach, Bože môj, Bože môj, ja nešťastná stvora!“

„Nechaj sinoklenia, vezmi Evinku; ale mladému pánu urodzenému sa na oči neukazuj.“

Pani Flórková vyšla von a Evinka pritúlila hlávku ku prsiam Hroziným a lavou rukou nahnevano pohodila: „kaka báči, kaka báči!“ Potom zopnúť sa na kolenách dojkiných, pchala jej do úst koláč: „dobá dađa, dobá dađa!“ a hladkala jej uplakanú tvár.

Hroza ubozkávala dieťa, utrela si slzy a zabudla na panský hnev.

Na druhý deň v nedeľu poslali ju s listom ku pánu Marekovi do Okresného, aby ho ale nikomu inému do rúk nedala, len pánu slúžnemu.

Bolo to už po večerni, keď sa brala hore Havranovom. Postretla sa so Zuzkou Brdánkinou, ktorá bola ten týdeň za onemocnelú svoju tetku na panskom robila a teraz sa domov vracala ku ovdovelej materi svojej do Okresného. Znali sa dobre, lebo Zuzka nosievala obed pre panskú čelaď do poľa a v kuchyni pri umývaní riadu vypomáhavala.

„To pôjdeme spolu, Zuzanka. Ja idem tiež do Okresného k pánu slúžnemu s listom.“

„To je znamenite! To musíte ale i do nás kuknúť, Hrozka, ináč by som sa na vás do smrti hnevavala. Bývame zrovna vyše kaštiela, nebude to ďaleko a Juro vás dovedie.“

„Ktorý Juro?“

„Nuž ten, čo slúži tam v kaštieli za hajdúcha a pána slúžneho vozieva.“

„Či ti je ten Juro dáka rodina?“

„Rodina nie, ale by mohla z nás byť, keby sa nám pán služny dovolili pobrať. Pán služny mu našli druhú; tú Juro pravda nechce, ale bojí sa s pravdou vyrukovať, aby si dáko pána nenahneval.“

„Nuž ale prečo, dievčička?!“

„Hja, sám Pán Boh vie, čo majú pán služny oproti nám. Nášmu otcovi, Pán Boh mu daj slávu večnú! vyhýbal sa už z ďaleka a mojej materi sotva že sa poďakuje za pozdravenie. Ľudia nevedia a mamka nepovedia. „Už je to pochované s tvojím otcom v hrobe, nechajme mrtvých na pokoji,“ tak mi povedia, keď sa jich opýtam. Ale až sa mi príležitosť nadarí, ja sa veru pána Mareka opýtam, lebo hodsí sme chudobné, ale poctivosť na mieste.“

Prijdú k mostu ponad Váh. Tu ide oproti nim jeden chlap strmým krokom. Hroza zastane, zadíva sa a splaskne rukama: „Pane večný Bože! Iala, veď ti je to Mišo od Parinov! Nuž kamže ten páli? — snáď nie na zálety?!“

Mišo už dobehol udychčaný: „Chvála Pánu Bohu, že som ta neminul, Hrozka. Idem po teba.“

„Po mňa — a bez svatov?“

„O tom potom. Na mestskom mýte je muzika — —“

„A my na muziku neideme, my ideme do Okresného.“

„To si môžeš i v druhú nedeľu ta zajst, Okresné nie zajac.“

„Ale ja by mohla vziať len nohy na plecía, akby som tento list ešte dnes pánu slúžnemu neodдалa. Odprevaď nás radšej aspoň do mesta.“

„Nemám kedy.“

„Tedy tak? Na muziku má kedy, ale nás odprevadiť nie.“

„Eh, čo ma tam po muzike, ja musím domov, a i ty.“

„I ja? Nuž, pre pána Jána, čože je, čože sa stalo? Hovor, pre Boha! materi — Jankovi?!“

„Matí sú už dobre, ale s Jankom je zle — leží v kiahňach.“

Hroza zhýkla, slzy jej vyhrkly dolu náhle zbladlým lícom; bedákala, hneď na pravo, hneď na ľavo zalamujúc rukama: „Syn môj drahý, syn môj drahý! Jaj, Bože môj, keby len toho listu nie, a ak mi ešte dajú dlho čakať!“

„List zanesiem ja,“ povie Mišo; „tu máš medicínu, ktorú som v meste kúpil, a v mene božom stúpaj.“

Hroza zostala neodhodlaná; čiahne po fľaške, drží ju v ruke, ale ako šatku z pazuchy vyníma a list z nej vykrútiť má, zpusť ruku a nové slzy vyronia sa jej z očí.

Tu pristúpi k nej Zuzka: „Nie tak, list zanesiem ja. Bude beztoho už proti noci, kým dôjdete domov a tou dúbravinou dobroveckou neradno samotnej v noci ísť,“ i berie jej list z ruky.

„Ale čo pani urodzená na to povedia?!“ navrhne Hroza prv než list vypustí.

„I nebojteže sa tak, Hrozka, nie. Z listu sa za to ani litierka neztratí, keď ho ja zanesiem. A ešte dnes sa vrátim či s odpovedou a či bez nej do Havranova a pani urodzenú poprosím za teba. Veď má sama deti, vie, čo je to matka.“

Hroza sa zatriasla, tvár sa jej zažiarila, oddala s trasúcou rukou list Zuzke a len ju prosila, aby ho sama, ale sama pánu slúžnemu doručila.

Pred mýtom chcel jich ešte Mišo na pohár sleziakovského piva vziať, ale ani jedna ani druhá nemala už pomeškania.

Zuzka nezastavila sa iba v Okresnom pred pána Markovým kaštieľom.

Nejaká úzkosť ju obklúčila, keď vnikla do vysokej a širokej brány. Veľké kudlaté psiská vyskočily ako na neznámu zo svojích búdok i zaštekaly šramotiac refazami, na ktoré boly priviazané. Ale nevyšiel nikto z čelade. Zabrala sa tedy Zuzka širokým, hrubými stĺpmi držaným prídvorom hore na schody a pustila sa na pravo do vysokej, pošmúrnej, starými obrazami v pozlátených rozpukaných rámoch ovešanej chodby, kde stretla sa s pánom slúžnym samým. Mal na sebe široký burý župan s červenou obrubou, na hlave zlatom vyšívanú domácu čiapku a v ústach dlhú fajku, z ktorej husté dymy púšťal. Ako ho Zuzka zazrela, zastala a sklopila oči.

„Čože tu stojíš? čo tu hladáš?“ zahrnel pán Marek strmým hlasom, zazrúc neznámu vo svojom oddelení a o tak neobyčajnom čase.

Zuzka sa zachvela nad takým privítaním, ale smelá ako vždy, pristúpila ku pánu slúžnemu, bozkala mu chytro ruku a riekla: „Službu ponížení od urodzených pánov z Havranova a posielajú tento list pánu veľkomožnému.“

„Z Havranova? Nuž akože sa majú jich milosti?“ zpytuje sa pán Marek s úľubou, zadívajúc sa na peknú tvár dievčatá, ktoré mu z červenovyšívanej šatky vykrútené písmo podalo a pár krokov ustúpilo.

„Ďakujem ponížene za opýtanie pána veľkomožného, zdraví sú, chvála Pánu Bohu, všetci.“

Pán Marek rozpečatí a číta:

„Braček Marečko! S týmito listom posielam ti tú nešťastnú klebetnicu, ztiahni jej, prosím Ťa pekne, trochu jazyk. V pevnej nádeji, že mi toto priateľstvo preukážeš, zostávam Tvoj ku všetkým službám hotový Jonáš Polický de eadem.“

Pán Marek zašmurkal potmešile očima a usmial sa pod bajúz i zamrmľal pre seba: „Tedy tak? — Pekný si, vtáčku, pekný, ale nesvobodno po kostole hvízdať.“ Nahlas ale zvolal: „Poď za mnou, napíšeme urodzenému panstvu odpoveď.“

Zuzka išla za pánom slúžnym až na samý koniec chodby do pisárne. Tá pisárňa bola nie tak široká ako dlhá chýža. Po stenách veľké maľované obrazy panovníkov a predkov, po bokoch na ľavo dlhé lavice, na pravo u dverí železná truhla, pri tej stoličky so šikmým vyrezávaným operadlom, ďalej stolík čierne pokrytý a na ňom krucifix medzi dvoma voskovými sviečkami; u obloka písací stolík, zakladený aktami; v prostriedku ale stál stôl dlhý, zeleným súknom zastretý, a zôkol vôkol vysokými stoličkami obstavený.

Zuzku prebehnul strach, keď videla túto súdnu sieň, o ktorej toľko slýchavala od ľudí. Nejednen človek vyšiel z nej neuspokojený,

so sklopenou hlavou, šúchajúc sa nielen poza uši; lebo v kúrii panskej sa všetky sťažnosti brevi manu i rozhodovali i hneď exequovaly, najmä ak to byly drobnejšie panské sťažnosti, jednoducho i bez svedkov. Nejednen horko zavzdychal: „taká je pravda, akú ju páni spravia.“ Zuzka si stala na bok do kúta, neodvážila sa ďalej.

Pán Marek zacengá. Dnu vníde hajduch Juro.

„Zamkni dvere a vytiahni dereš!“

Juro, ako zamkýna dvere, obzre sa, vidí Zuzku. Tak sa zarazil, že rukávom vytrhnul kľúč zo zámku, ktorý so šromotom na zem padnul.

„Čože robíš, ty nemotora!“ zakričí pán Marek. „Či už nevieš ani dvere poriadne zamknúť?“

Juro zdvihol kľúč, zastrčil ho a zostal stáť so sklopenou hlavou, to na Zuzku, to na svojho pána placho okom mihajúc.

„Nuž, čože stojíš ako Pilát! dereš sem, povedám,“ zakričí pán Marek znova a pafká z dlhej fajky.

„Ale pre koho, pán veľkomožný?“ zpytuje sa naplašený hajduch.

„Aj pre teba, ty ničomník lenivý, ak nebudeš poslúchať. Dereš sem a metlu!“

Juro musel poslúchnuť. Priniesol lavicu a postavil pred zelený stôl.

„A teraz líhaj, ty klebetnica! Naučím ťa ja móres, ako máš s urodzeným paunstvom rozprávať,“ zahrnel pán Marek na úzkostlive sa obzerajúcu Zuzku.

Zuzka nechápala slúžneho slová a nehla sa.

„Líhaj, povedám!“ opakuje pán Marek, pristúpiac až ku Zuzke a prstom ukazujúc na lavicu.

„Ale mňa? A prečo a začo, prosím pána veľkomožného?“ zhykla zadiveno Zuzka.

„Pre tvoj nešťastný lemeš! — Juro, chyt ju a zlož!“

„Nuž ale ja klebetnica? Kto sa to opováži na mňa povedať? To je oplan a nestatočný človek, kto to povie. A oni, pán veľkomožný, hneď len dereš a ani sa nezpýtajú, či je to pravda?“ Ale je to spravodlivosť?“

Pán Marek, ako čoby ho bol podpálil: „Ah, tisíc sa do tvojej neomastenej papule, nuž ty tak budeš vraveť so slúžnym?“ a chcel ju udeť po tvári. Ale Zuzka zachytila mu ruku a držala ju krčovitě oboma rukami:

„A teraz sa jich zpytam, pán veľkomožný, prečo oni môjho otca Jána Brdáňa nedali nikdy na dereš ztiahnuť? Ha?“

Do pána Mareka akoby bol hrom udeľ, zbládnul, opustil ruku: „A ty si Brdáňkina dievka?“

„A veru Jána Brdáňova dievka, ktorý mi na smrteľnej posteli povedal: „Ak ti bude chcieť pán Marek krivdu urobiť, povedz mu ten, že mu „vykričíš.“

Pán Marek sa obzrel v strašných rozpakoch i zahliadnul Jura:

„A čože ty tu hľadáš, ty holomok? Pakuješ sa von!“

Juro celý bez duše v tak hroznom pomykove:

„Ale veď ma pán veľkomožný sami ráčili dozvonit.“

„Veď ti ja zazvoním, že ti len tak v tvojej sprostej kotrbe cengne. A ak len okom mrkneš, čo sa tu stalo, dám ti pásy drať z chrbta.“

„O toho je najmenšia starosť, pán veľkomožný; toho si už ja vezmem na hlavu, ak ráča dovoliť, aby sme sa sobrali. Ja som to vedela, že ja musím sama raz pred pána veľkomožného, lebo tento Juro je jím taký bojko, žeby sám za seba neodvážil sa ústa otvoriť. Aj hanbím sa, že sa ma bál chytiť — ja by mu za to sama načítala päťadvadsať.“

Ale pán Marek sa ešte len vždy mračil, až mu čosi svitlo v hlave: „A veď ty neslúžiš u urodzeného panstva v Havranove? Ako ty ideš s týmto listom?“

„Urobila som to Hroze Jalovanke k vôli.“ I vyrozprávala celú vec.

Pán Marek poškrabal sa za uchom, pristúpil ku Jurovi, ešte vždy rozpačite u lavice stojacemu, vzal mu z ruky nasolenú metlu a švihol ho pár ráz poriadne cez chrbát. „Nuž a čože si to hneď nepovedal, ty darebák; mohlo byť bez marných rečí a strachu. Na tento raz nech ti je odpustené. Aby sa to ale viac nestalo, odteraz ťa bude tento kapoš cibriť. Tu máš, Zuzka, korbáč, a na svadbu pošlem vám koláč.“

To sa rozumie, že ako vybozkávali pánu veľkomožnému ruky, až sa i doplakali pri tom a pán Marek sa jich ledva ztriasť mohol.

Metlu odložila Zuza do truhly. Pravda že sa s ňou cudziemu nepochválila, ale kedy Juro v niečom váhal, pohrozila mu: „či vieš, čo mám v truhle?“

Čo tak zarazilo pána veľkomožného to „vykričím!“ to Zuzka sama nevedela, ani jej mať nie; ale v sväto-jurskom chotáre vedela by jedna pekná čistina rozprávať o zelenom dereši, na ktorom pán Marek v svojich mladých rokoch „dvanásť“ ako hotový groš obdržal od jedného horára, ktorý ho bol zastihnuť na postriežke v cudzej obore. Ale čistina už zväčša zarástla, žeby sa jej sotvá kto viac priznal, horár už umrel a Jano Brdán i s jeho susedom už tiež nežijú.

A Hroza? — Mater sa našla pri lepšom zdraví, ale chlapcovo žitie už len na vlásku viselo. Avšak materinská opatera pomohla s pomocou božou i silnej náture Jankovej ku zdraviu. Do Havranova sa viac nevrátila. Odkázali jej z kaštiela, že sa boja, aby jím z domu nedoniesla medzi deti kiahne. O rok na to na Michalskom jarmoku v meste stretla ju i s Mišom pani Flórková medzi šiatrami, a keď sa dozvedela, že Hroze s Mišom už ohlásky volajú, zaviedla ju ku Kunajovmu šiatru a kúpila jej na pekné postelné oblečenie. Pán Jonáš, ktorý, hľadajúc pani Flórkovú, ta nadišiel, vtisknul jej tiež dva toliare do ruky. Pri hrncoch sišla sa so Zuzkou, nevestou ani kvet a vtedy daly sa už Mišovi vziať obe na pohár sleziakovského.